

Autori, foto: Juris Smaļinskis, Aiva Jakovela

Slīteres nacionālā parka Tūrisma monitoringa metodoloģijas vadlīnijas Darba variants

Saturs:

1. Ievadjautājumi
2. Tūrisma monitoringa veidi un metodes
3. Monitorējamie objekti
4. Slīteres nacionālā parka kopējā apmeklētāju skaita monitorings
5. Terminu skaidrojumi
6. Izmantotie avoti
7. Pielikums

1. Ievadjautājumi

Uzdevums - izstrādāt apmeklētāju monitoringa metodoloģiju, lai noteiktu tūrisma plūsmas vides, sociālās un ekonomiskās ietekmes dinamikas aspektus tūrisma galamērķī - Slīteres nacionālajā parkā.

Tūrisma nozares ietekme **ekonomiskajā** aspektā izpaužas kā:

- 1) Esošas vai jaunas darba vietas tūrisma uzņēmumos (nodarbinātība);
 - a. Tieši (tūrisma uzņēmumos – naktsmītnēs, ēdināšanas uzņēmumos, inventāra nomas punktos; tūrisma gidu pakalpojumos utt.);
 - b. Netieši (veikali, bankas, dažādi servisi u.c. pakalpojumi);
- 2) Papildus ienākumi no darbošanās tūrisma jomā;
- 3) Ienākumi nacionālam parkam kā tūrisma galamērķim (ieejas maksas, gidu pakalpojumi, koncesijām u.c.);
- 4) Ienākumi vietējai pašvaldībai (iedzīvotāju ienākuma nodoklis);
- 5) Investīcijas infrastruktūras uzlabojumos (sakārtota un pieejamāka dabas un antropogēnā vide, aizsargāti nozīmīgi dabas resursi).

Tūrisma nozares ietekme **sociālajā** aspektā izpaužas kā:

- 1) Vietējās sabiedrības aktivizēšana ar dažādiem pasākumiem, kas domāti tūristu izklaidei (piem. dažāda veida pasākumi, kuros tiek iesaistīti vietējie iedzīvotāji, vietējie kolektīvi, entuziasti u.c., piem., ikgadējie lībiešu svētki);
- 2) Sociāli aktīvas un teritorijā mītošas vietējās sabiedrības veicinātājs (ja teritorijā ir darbs, tad cilvēki izvēlas šeit dzīvot un veido vietējo sabiedrību);
- 3) Ietekme uz sezonālo vai ikdienas dzīves ritmu, sociālām normām;
- 4) Iedzīvotāju attieksmes veidošanā pret tūristiem.

Tūrisma nozares ietekme **vides** aspektā izpaužas kā:

- 1) Teritorijas apmeklētāju (tūristi, vienas dienas ceļotāji) ietekme uz tajā esošajiem dabas resursiem, dzīvo (arī bioloģiskā daudzveidība) un nedzīvo dabas vidi, t.sk. arī atsevišķiem tās elementiem un kopumā;

VIDES

MINISTRIJA

- 2) Vietējo atbalsts dabas aizsardzībai, izglītošanās vides aizsardzības jomā (ievēro ierobežojumus);
- 3) Racionālā un saudzīgā esošo un potenciālo resursu izmantošana.

Ar **monitoringu vides un dabas aizsardzības aspektā** šajā dokumentā tiek saprasti sistemātiski un regulāri tūrisma nozarē iesaistīto resursu stāvokļa novērojumi (gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi), kas nepieciešami ar tūrismu, dabas resursu aizsardzību un teritorijas apsaimniekošanu saistītu pasākumu efektīvākai plānošanai un īstenošanai ilgtermiņā.

Ar **monitoringu ekonomiski - sociālā aspektā** šajā dokumentā tiek saprasti sistemātiski un regulāri tūristu skaita un tā dinamikas novērojumi (gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi), kas nepieciešami, lai novērtētu tūrisma nozares sociāli – ekonomisko ietekmi uz teritoriju kopumā, kā arī uz atsevišķiem tajā esošajiem pakalpojumu sniedzējiem. Mērķis – pamatotāk un efektīvāk plānot mazo un vidējo uzņēmējdarbību konkrētajā teritorijā (reģionā).

Šajā dokumentā aprakstītās **Tūrisma monitoringa vadlīnijas (TMV)** ir **ieteikumi** tūristu un to darbības izpausmju fiksācijai un novērtēšanai, tūrismā iesaistīto dabas un kultūras objektu ilgtermiņa novērošanai un iegūto rezultātu izvērtēšanai, no kā jāseko konkrētām rīcībām, kas ir vērstas uz tūrisma objektu (teritoriju) ilgtspējīgu izmantošanu. TMV ir arī viens no instrumentiem tūrisma kā nozares ietekmes novērtēšanai uz galamērķa sociāli – ekonomisko vidi.

TMV īstenošanas **mērķis** ir veicināt videi draudzīga un ilgtspējīga tūrisma attīstību gan konkrētajā teritorijā kā tūrisma galamērķī, gan lielākā teritorijā kopumā.

Ar TMV **objektiem** tiek saprasti tūrisma nozarē izmantojamie resursi – dabas, kultūras, vēstures un cita veida objekti, kā arī konkrētas teritorijas, t.sk. īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (ĪADT), NATURA 2000 teritorijas, teritorijas vai objekta apmeklētāji un dažādas jomas – tūrisma, vides, ekonomikas un sociālās jomas.

TMV un tajā iekļauto monitoringa veidu **potenciālie veicēji** var būt:

1. Dabas aizsardzības pārvalde;
2. ĪADT administrācijas;
3. Reģionālās vides pārvaldes;
4. Pašvaldības;
5. Tūrisma uzņēmēji;
6. Dabaszinātņu un tūrisma nozares speciālisti, eksperti;
7. Izglītības iestāžu mācītbspēki un studenti;
8. Vietējā sabiedrība un nevalstiskās organizācijas;
9. Objekta īpašnieks/apsaimniekotājs, kas var būt arī kāda no augstāk minētajām grupām.

Ieguvumi, īstenojot TMV ir:

- Dati, kas parāda tūrisma plūsmas virzienus, dinamiku un tendences gan atsevišķos dabas, kultūras, infrastruktūras un pakalpojumu sniegšanas objektos, gan teritorijā kopumā;
- Dati, kas nepieciešami un noder objekta vai teritorijas labiekārtojuma un tūrisma nozares plānotājiem;
- Dati, kas vietējiem uzņēmējiem palīdz plānot ar tūrismu saistītas aktivitātes ilgtermiņā;
- Ilgtspējīgi un ilgtermiņā izmantoti un saglabāti dabas un kultūras resursi.

Nozīmīgākie **zaudējumi** TMV neīstenošanas gadījumā var būt degradēti un teritorijas apmeklētāju negatīvi ietekmēti dabas un kultūras objekti, nepievilcīga ainava, „slikts” teritorijas tūrisma tēls, bojāti (un apmeklētājiem bīstami) infrastruktūras elementi, kā arī konkrētajos apstākļos un situācijā nepamatoti izveidoti uzņēmumi un to sniegtie pakalpojumi, kas ilgtermiņā noved pie tūrisma plūsmas samazinājuma ar no tā izrietošo multiplikatīvo efektu.

Svarīgākie priekšnoteikumi TMV veikšanai ir:

- Visu tūrismā, dabas aizsardzībā un teritorijas ilgtermiņa attīstībā iesaistīto pušu ieinteresētība un izpratne par monitoringa nepieciešamību un tā īstenošanas ieguvumiem;
- Vismaz minimāls finansējums atsevišķiem - prioritāriem monitoringa veidiem;
- Finansējums apmeklētāju elektroniskās uzskaites sistēmas iegādei un uzstādīšanai, ja tāda ir nepieciešama;
- Visu iesaistīto pušu sadarbība;
- Monitoringa un tā rezultātā iegūto datu sistemātiska uzglabāšana un viegla publiskā pieejamība ilgtermiņā;
- Monitoringa rezultātiem sekojošas rīcības, kas vērstas uz monitoringa laikā konstatētu tūrisma, dabas resursu aizsardzības un sociāli - ekonomisko problēmu saprātīgu un loģisku risinājumu;
- Monitoringa veidiem ir jābūt izvēlētiem adekvāti esošajai situācijai, tiem ir jābūt pēc iespējas vienkāršākiem, viegli saprotamiem, viegli interpretējamiem un relatīvi lētiem, kā arī veicamies pēc iespējas plašākam sabiedrības un interesentu lokam.

Šīs vadlīnijas nav instruments tūrisma nozares ekonomiskā ieguldījuma aprēķināšanai absolūtos vai relatīvos skaitļos, taču, tās īstenojot, var spriest par tūrisma kā ekonomikas nozares ietekmi attiecīgajā teritorijā.

2. Tūrisma monitoringa veidi un metodes

Monitoringa veids	Skaidrojums	Priekšrocības/biežums/rezultāts	Potenciālais veicējs
Metodes, kas palīdz novērtēt tūristu ietekmi uz dabas vidi			
Objekta regulāri apsekojumi un vizuālais monitorings	Tūrisma objekta (vai teritorijas) un tā tuvākās apkārtnes stāvokļa un izmaiņu vizuāls novērtējums. Šajā gadījumā ir svarīgi fiksēt objekta sākotnējo stāvokli un tālākajā gaitā sekot līdzī notiekošajām izmaiņām, kas var būt gan cilvēka radītas, gan arī dabiskas. Šī monitoringa veida pamatā ir regulārs tūrisma iesaistīto objektu apsekojums dabā (vismaz vienu - divas reizes gadā), kas nepieciešams ikvienam dabas vai kultūrvēsturiskam (ja tas netiek regulāri apsaimniekots un uzraudzīts) tūrisma objektam.	Priekšrocības: salīdzinoši lēts, to var īstenot ikviens, nav nepieciešams specifisks inventārs, sniedz informāciju par aktuālo situāciju. Biežums: atkarībā no objekta veida, - jutīgiem dabas tūrisma objektiem – vienu līdz divas reizes tūrisma sezonā. Rezultāts ir apsaimniekots (arī no dabas aizsardzības viedokļa) un vizuāli pievilcīgs objekts, kas maksimāli saglabājis savu sākotnējo vērtību.	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.
Objekta digitālais foto monitorings	Piemērots, lai ilgstošā laikā sekotu līdzī kāda objekta detālām un arī „globālām” izmaiņām. Piemēram, smilšakmens atsegumu, retas sugas atradnes, vai tūristu apmetņu vietu monitorings. Var izmantot arī pirms ilgāka laika uzņemtus foto – video materiālus. Fotokameras vietā var izmantot arī digitālo videokameru. Ļoti interesantu un vērtīgu informāciju sniedz, piemēram, pagājušā gadsimta sākumā uzņemtie fotoattēli (saliekot kopā agrākās un „mūsdienas” fotogrāfijas par kādu konkrētu vietu vai teritoriju), kas attēlo cilvēku kādreizējās saimniekošanas formas un to ietekmi un izpausmes uz dabas un kultūrvidi.	Priekšrocības: salīdzinoši lēts, to var īstenot ikviens, nav nepieciešams specifisks inventārs (tikai digitālā fotokamera), sniedz detālu informāciju par aktuālo situāciju. Digitālais formāts ir viegli glabājams un izmantojams. Biežums: tūristu bieži apmeklētās vietās – biežāk, reti apmeklētās – reizi vairākos gados, reizi 10 gados u.t.t. Rezultāts ir fiksētas izmaiņas un tām sekojošas rīcības, kas ir vērstas uz objekta aizsardzību un tālāku apsaimniekošanu. Iegūtie dati noder arī dabisko un cilvēka radīto procesu dinamikas tālākai izpētei nākotnē.	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.
Parauglaukumu izveide	Piemērota metode botāniskajam monitoringam, nomīdījuma pakāpes noteikšanai, sugu sastāva izmaiņām, retu sugu atradņu kontrolei u.c.	Priekšrocības: pēc iegūtajiem rezultātiem var spriest par konkrētās vietas/objekta vides kapacitāti, ja zināms kaut aptuvenais apmeklētāju skaits. Parāda arī dažādas ietekmes (antropogēnās, dabiskās) un to izraisītās sekas. Trūkums: nav plaši pielietojams, veic g.k. nozares speciālisti. Ieteicamais biežums nozīmīgos tūrisma objektos - pirms un pēc tūrisma sezonas. Rezultāts: iegūtie dati palīdz	1.,2., 5.,6.,7.,8.,9.

		efektīvāk plānot dažādus objekta apsaimniekošanas pasākumus.	
Negatīvo ietekmju uzskaitē tūrisma maršrutos	Garākos aktīvā tūrisma maršrutos (velo, kājnieku, ūdenstūrisma) vai arī konkrētā jūras krasta posmā tiek uzskaitītas un fiksētas dažādas negatīvas ietekmju izpausmes, piemēram, jaunas ugunsgrāku vai atkritumu izmešanas vietas, nelegālas telšu vietas, nocirstie koki (malkai) u.c. To var apvienot ar teritorijas kontroles pasākumiem vai šajā tabulā minēto pirmo metodi.	Priekšrocības: lēts un ikvienam veicējam īstenojams. Biezums: reizi tūrisma sezonā, parasti – tās beigās, lai novērtētu maršrutā atjaunojamo infrastruktūras elementu formas un skaitu. Maršrutos, kuros ir liels apmeklētāju skaits (piemēram, jūras krastā) – biežāk. Sezonas „piķa” laikā var uzskaitīt arī apmeklētāju skaitu. Rezultāts: iegūtie dati palīdz efektīvāk plānot teritorijas un tajā esošo objektu apsaimniekošanas pasākumus.	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.
Metodes, kas palīdz novērtēt tūristu ietekmi uz teritorijas sociālo un ekonomisko vidi, bet netiešā veidā – arī uz dabas vidi			
Apmeklētāju klātienē uzskaitē tūrisma objektos	Parasti notiek objektos, kuros pārdod ieejas biļetes, - tūristu mītnēs, muzejos, citos maksas objektos u.c. Vasarās (īpaši sestdienās vai svētdienās) vismaz reizi sezonā būtu vēlams konstatēt arī kopējo jūras krastā esošo cilvēku skaitu (var apvienot ar piekrastes kontroles braucienu, vienas dienas laikā nobraucot visu nacionālā parka krasta līniju).	Priekšrocības: Tiek iegūti precīzi dati. Trūkums: ne vienmēr šie dati ir publiski pieejami un ir precīzi pēc to publiskošanas. Biezums: visa gada vai tūrisma sezonas laikā – atkarībā no konkrētā objekta darba laika. Rezultāts: tiek fiksēts un ir zināms precīzs kopējais apmeklētāju skaits un arī to mēnešu dinamika. Tas palīdz tūrisma plūsmas, produktu un infrastruktūras plānošanā.	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.
Apmeklētāju elektroniskā vai mehāniskā uzskaitē	Notiek ar dabā paslēptu elektroniskās vai mehāniskās uzskaites iekārtu palīdzību vietās, kur netiek pārdotas ieejas biļetes. Visbiežāk – populārākajos dabas tūrisma objektos, vai arī apmeklētos objektos, kas atrodas attālāk no tūristu masveida koncentrēšanās vietām. Arī tūrisma maršrutos un dabas takās.	Priekšrocības: uzskaitē notiek automātiski. Trūkums: Dārga metode, īpaši gadījumā, ja tiek bojāts vai iznīcināts (vandālisms, dabas apstākļi) uzskaites inventārs. Biezums: visa gada garumā un katru dienu (arī stundu). Rezultāts: tiek iegūts kopējais objekta apmeklētāju skaits un arī to mēnešu/dienu/diennakts laika dinamika. Tas palīdz tūrisma plūsmas un infrastruktūras plānošanā un dažādu apsaimniekošanas pasākumu īstenošanā, kā arī sniedz precīzu informāciju par apmeklētāju skaitu vietās, par kurām pirms tam nav bijusi nekāda veida statistiskā informācija.	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.
Kopējā apmeklētāju skaita noteikšana visā teritorijā	Nepieciešams, lai novērtētu kāda tūrisma galamērķa (piemēram – nacionālais parks, dabas parks) aptuveno kopējo tūristu skaitu un tā skaita dinamiku ilgstošākā laika periodā. Šajā gadījumā tiek izmantota kombinētā metode – apkopojot visu zināmo un pieejamo statistiku,	Biezums: reizi gadā, gada beigās/jaunā gada sākumā. Rezultāts: ilgstošā laika posmā parāda apmeklētāju skaita izmaiņas atkarībā no dažādiem „iekšējiem” un „ārējiem” faktoriem. Palīdz tūrisma plūsmas plānošanā un tās virzīšanā. Trūkums: pastāv objektīvas grūtības iegūt datus	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.

	t.sk. no tūrisma uzņēmējiem un pakalpojumu sniedzējiem, elektroniskajiem skaitītājiem u.c.	no visiem teritorijā esošajiem pakalpojumu sniedzējiem. Jo lielāka teritoriju un vairāk pakalpojumu, jo neprecīzāka informācija. Jābūt arī kādam, kas šos datus apkopo, uzglabā un interpretē.	
Apmeklētāju pašreģistrēšanās	Katrs apmeklētājs pats atstāj ierakstu par sevi, nereti arī ar komentāru. Piemēram, viesu grāmatas, speciālas reģistrācijas grāmatu kastes tūrisma maršrutos. Minētā prakse izplatīta dažādās Eiropas valstīs (Norvēģijā, Zviedrijā, Čehijā, u.c.)	Priekšrocības: lēts, vienkāršs. Trūkums: uzskaitē neregulāra, to veic tikai tie, kas vēlas. Visos tūrisma uzņēmumos viesu grāmatas nav pieejamas. Rezultāts: tiek noskaidrotas aptuvenās apmeklētāju plūsmas un skaits, t.sk. arī mēnešu griezumā.	2., 4., 5., 8., 9.
Anketēšana	Anketas – rakstiski uzdoti īsi, precīzi un saprotami jautājumi vai to kopums ar mērķi rast atbildes uz aktuāliem un problēmjautājumiem. Anketas atkarībā no mērķa un nepieciešamības var veidot dažādas: var veikt teritorijā dzīvojošo un saimniekojošo iedzīvotāju anketēšanu, var anketēt teritorijas viesus un apmeklētājus. Viesu anketēšana ļauj noskaidrot apmierinātības līmeni, uzzināt, no kurienes viņš ir, ar ko nodarbojas, kādas intereses. Šāda informācija palīdz sagatavot konkurētspējīgāku teritorijas tūrisma piedāvājumu. Savukārt, konkrētās teritorijas iedzīvotāju, uzņēmēju, pašvaldību, NVO, citu valsts pārvaldes institūciju amatpersonu anketēšana ļauj noskaidrot viedokli par saimnieciski aktuāliem jautājumiem un par to klientiem – tipu, prasībām utt.	Priekšrocības, rezultāts: relatīvi lēts, lētāk nekā organizēt intervijas, bet ar to palīdzību iespējams noskaidrot teritorijas kā tūrisma galamērķa konkrētā brīža būtiskākās sociāli – ekonomiskās un dabas aizsardzības problēmas un meklēt to risinājumus, iesaistot pietiekami plašu mērķauditoriju. Ja anketēšana tiek veikta profesionāli, ar precīzi noformulētu pētījuma mērķi, pareizi sastādītiem jautājumiem un pilnvērtīgu analīzi, tad šādā ceļā var iegūt pietiekami precīzus rezultātus. Biezums: pēc nepieciešamības, vismaz reizi dažos gados. Trūkumi: anketās nevar uzdot sarežģītus jautājumus, līdz ar to lielākoties ir iegūstamas vispārīgas tipveida atbildes bez paskaidrojumiem vai dziļākas jautājuma izpratnes, turklāt, neskaidru, nepilnīgu vai neprecīzu informācija nevar pārbaudīt. Savākšanas, datu apkopošanas process ir laikietilpīgs.	2.,4.,5.,6.,7.,8.,9.
Intervēšana	Intervēšanas aptaujas veids sevī ietver tiešu kontaktu starp intervējamo personu un intervētāju ar mērķi iegūt konkrētu un intervētāja fokusētu informāciju.	Priekšrocības: Noderīga metode, kad nepieciešams iegūt sarežģītu un plašu informāciju. Iegūtā informācija ir daudz reprezentablāka, nekā tā, kas iegūta rakstiski, atbilžu saturs kvalitāte ir augstāka. Intervējot vienu, pēc konkrētiem kritērijiem izvēlētu personu var iegūt tādu pašu rezultātu, kā aptaujājot ļoti lielu respondentu skaitu. Trūkumi: intervijas ir dārgākas un laikietilpīgākas nekā anketēšana; laika un ierobežotā finansējuma dēļ var intervēt ierobežotu	2.,4.,5.,6.,7.,8.,9.

		skaitu personu. Intervijās iegūtā informācija var būt atkarīga no intervētāja un atbildētāja savstarpējās mijiedarbības. Biežums: pēc nepieciešamības un problēmu loka, - vismaz reizi piecos gados.	
Sabiedriskais monitorings	Teritorijas iedzīvotāju brīvprātīgs monitorings, kas 2006. g. tika uzsākts Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā. Princips: katrā pagastā ir viens cilvēks, kas vāc Sabiedriskā monitoringa programmas laikā iegūtos datus, piedalās informatīvo pasākumu organizēšanā u.t.t. Tas veicina „piederības” teritorijai sajūtu un „iestāšanos” par savu teritoriju.	Pēc nepieciešamības un sabiedriskajām aktivitātēm un iniciatīvām.	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.
Aerofotogrāfēšana vai video monitorings	Fotogrāfijas vai video filma no lidojuma (aerofotogrāfija) tūristu uzskatei. Piemērota vietās, kur koncentrējas lielas cilvēku masas, piemēram, liedagā sezonas „pīķa” laikā. Ar aerofotogrāfijas palīdzību var noskaidrot kvalitatīvo informāciju: pārvietošanās virzienu, tūrista tipu utt. Video monitorings var būt kā papildus līdzeklis anketēšanai vai intervēšanai. Kā arī objektā ievietota kamera (arī web kamera) ir līdzeklis apmeklētāju konkrētā objekta uzskatei.	Priekšrocība: fotogrāfija sniedz ļoti izsmelšu priekšstatu par apmeklētājiem – to veidu: gājējs, velosipēdists vai gājējs ar suni u.c., sieviete vai vīrietis, pieaugušais vai bērns, grupu izmēru, pārvietošanās virzienu. Trūkums: pielietojams tikai atklātās vietās, piem., pludmalēs, pilsētas centrālajos laukumos. Aerofotogrāfija un foto analizēšana ir darbietilpīgs un ļoti dārgs process, tādēļ ir jābūt pamatotai nepieciešamībai. To var apvienot arī kādu citu	2.,4.,5.,6.,7.,8.,9.
Statistiskās informācijas analīze	Informācija par iedzīvotāju, uzņēmumu, mājsaimniecību skaitu un tml. Informācija savu nozīmību iegūtu laika aspektā, kad būtu vērojama datu dinamika un konstatējamās tendences.	Priekšrocība: ja ir pieejama informācija salīdzinoši lēta metode un ir iespējams analizēt tendences. Rezultāts: datu dinamikas analīze, tendenču noskaidrošana. Biežums: katru gadu. Trūkumi: ne vienmēr pieejami statistikas dati, informācija par mazām, vietēja mēroga teritorijām, piem., par katras nozares saražoto IKP kādā konkrētā pašvaldībā, vai iedzīvotāju skaitu vienas pašvaldības apdzīvotajās vietās.	1.,2.,3.,4.,5.,6.,7., 8.,9.

3. Monitorējamie objekti

Monitoringa veids	Objekti/teritorijas, kam ieteicams monitorings
Objekta regulāri apsekojumi un vizuālais monitorings. Prioritārs.	Jebkurš nozīmīgs teritorijas tūrisma objekts, t.sk. svarīgi tūrisma un tūrisma atbalstošās infrastruktūras elementi (takas, skatu torņi, atpūtas vietas, pludmales u.c.), tūrisma objektu tuvākā apkārtnē. Kā prioritārie jāmin konkrētās teritorijas populārākie un visbiežāk apmeklētie tūrisma objekti, t.sk. dabas takas un to tuvākā apkārtnē (Slīteres dabas taka, Pēterezera dabas taka, Ieputināto priežu taka, Ēvažu stāvkrasta taka, Mazirbes pludmale ar pieguļošo teritoriju).
Objekta digitālais foto monitorings. Prioritārs.	Jebkurš nozīmīgs tūrisma objekts, t.sk. svarīgi tūrisma un tūrisma atbalstošās infrastruktūras elementi, tūrisma objektu apkārtnē, teritorijas ainava un atsevišķi ainavas elementi u.c. Kā prioritārie jāmin teritorijas populārākie un visbiežāk apmeklētie tūrisma objekti, piemēram, Kolkasrags, mazo ciematu izeju vietas pie jūras.
Parauglaukumu izveide	Jutīgākie dabas objekti vai biotopi, kas tiek izmantoti kā nozīmīgi teritorijas tūrisma resursi, vai atrodas tiešā populāru tūrisma objektu tuvumā. Atsevišķas takas (Pēterezera dabas taka, Ieputināto priežu taka), takām un laipām pieguļošās zonas, retu augu vai dzīvnieku sugu atradnes, kas atrodas populāru objektu vai maršrutu tuvumā. Kā prioritārie jāmin: iepriekš minētās takas un to tuvākā apkārtnē, atsevišķi smilšakmens atsegumi (Dāvida pils, Zārtapu gravas atsegumi u.c.).
Uzskaitē tūrisma maršrutos (var apvienot ar objektu apsekojumu un vizuālo monitoringu, kā arī foto monitoringu)	Atsevišķos populārākajos aktīvā tūrisma maršrutos vai tajos esošajos apskates objektos. Kā piemērs var būt velo maršruts Kolka – Sīkrags vai Košrags - Melnsils, kur sezonas laikā dažas dienas (sestdienas, svētdienas, kāda darba diena) var uzskaitīt apmeklētājus, kā arī izvērtēt objektu stāvokli. Vismaz reizi gadā (saulainā vasaras sestdienā – svētdienā) vajadzētu uzskaitīt atpūtnieku skaitu, kas izmanto nacionālā parka pludmali posmā Uši - Kolka – Sīkrags.
Apmeklētāju klātienē uzskaitē tūrisma objektos. Prioritārs.	Kā prioritārie jāmin tūrisma mītnes, ēdināšanas uzņēmumi, apsaimniekotas atpūtas un peldvietas, inventāra nomas punkti, tūrisma informācijas sniedzēji (apmeklētāju centri), muzeji, dažādi „masveida” pasākumi u.c.
Apmeklētāju elektroniskā vai mehāniskā uzskaitē. Prioritārs, ja tūrisma piedāvājumā jau ir iesaistīti unikāli un reti sastopami dabas resursi	Tikai atsevišķos un no dabas aizsardzības un tūrisma viedokļa – nozīmīgos dabas tūrisma objektos vai teritorijās. Kā prioritārie piemēri jāmin: Pēterezera dabas taka, Mazirbes pludmale, Kolkasrags, takas vai ceļi, kuriem pieguļ rezervāta režīma zona, un atkarībā no situācijas – arī citi objekti. Izmantojams tikai tad, ja ir viegli pieejamas attiecīgās tehnoloģijas un tās var nemanāmi noslēpt, lai novērstu to bojāšanu vai zādzības.
Aptaujas, anketēšana, intervijas u.c.	Vismaz reizi divos - trijos gados nepieciešams veikt vietējo uzņēmēju, pašvaldības darbinieku, NVO u.c. valsts iestāžu amatpersonu aptaujas par problēmjautājumiem, kas saistīti ar tūrisma aktivitāšu plānošanu un īstenošanu konkrētajā teritorijā. To vislabāk var īstenot kāda „trešā” puse, kas pastāvīgi nedzīvo un neuzturas attiecīgajā teritorijā.
Statistiskās informācijas	Regulāri gada griezumā par tūrisma radīto apgrozījumu parka

analīze	teritorijā un pašvaldības griezumā, nodarbinātību tūrisma jomas uzņēmumos, tūrisma uzņēmumu skaits.
Aerofotogrāfēšana	Reizi 10 – 15 gados tūrisma sezonā. Fotografija ar pietiekamu izšķirtspēju uz pludmali, kā arī uz ciemiem. Ņemot vērā metodes dārdzību, to var apvienot ar kādu citu pasākumu, piemēram, teritorijas kontroli, aerofotogrāfēšanu kartogrāfiskiem mērķiem. Var izmantot arī salīdzinoši lētākas metodes, piemēram, aerofotografēšana no paraplāna u.c.
Apmeklētāju pašreģistrēšanās	Viesu un atsauksmju grāmatu tūrisma uzņēmumos ieviešana.
Sabiedriskais monitorings	Visā parka teritorijā – atkarībā no vietējo cilvēku aktivitātes un iniciatīvām.

4. Slīteres nacionālā parka **kopējā apmeklētāju skaita** monitorings

Zemāk minētais attiecas g.k. uz informācijas vākšanu un apkopošanu no tiem tūrisma objektiem, kur **apmeklētājs nonāk tiešā kontaktā (apmeklētāju klātienēs uzskaitē) ar pakalpojuma sniedzēju**. Tie ir: tūrisma mītnes, ēdināšanas uzņēmumi, tūrisma gidi, atpūtas un peldvietu apsaimniekotāji, inventāra nomas punkti, amatnieku sētas, lauku labumu saimniecības, tūrisma informācijas/apmeklētāju centri, dažādi organizēti pasākumi, nacionālā parka tūrismā (izglītības pasākumu organizētāji, informācijas sniedzēji) iesaistītie administrācijas darbinieki u.c.

Apmeklētāju skaita datus vēlams apkopot vairākos **griezumos**, piemēram, apmeklētāju skaits pa mēnešiem, nedēļas dienām; gada kopējais apmeklētāju skaits, apmeklētāju skaits, kas izmantojuši konkrētu tūrisma produktu; nomāto inventāra vienību skaits, dalībnieku skaits dažādos tematiskos pasākumos, piemēram, nacionālo parku dienās, ekskursijās, apdzīvotas vietas „X” svētkos u.tml.

Apmeklētāju skaita monitoringu vajadzētu veikt pēc iespējas vairāk tūrismā iesaistīto pakalpojumu sniedzējiem, jo tas dotu pilnīgāku priekšstatu par tūrisma plūsmām, to virzieniem un apjomiem. Dati noderētu arī turpmāko aktivitāšu plānošanā gan atsevišķiem pakalpojumu veidu sniedzējiem, gan reģionāla līmeņa tūrisma nozares plānotājiem.

Otrajā rindkopā minētos datus (dažādos griezumos) apkopo: vienā variantā - Dundagas novada TIC vai par tūrismu attīstību atbildīgās amatpersonas, otrā variantā – biedrība „Ziemeļkurzemes piekraste”. Dati tiek savākti par kārtējo gadu, digitalizēti un vizualizēti dažādos griezumos. Sadarbībā ar nacionālā parka administrāciju tos publicē tos nacionālā parka un biedrības mājaslapā. Biedrība vienlaicīgi sniedz arī priekšlikumus administrācijai turpmākai tūrisma attīstībai nacionālā parka teritorijā un otrādi.

Iegūtie dati ir daudz pilnīgāki, ja tie tiek papildināti arī ar apmeklētāju elektroniskās vai mehāniskās uzskaites gaitā iegūtajiem rezultātiem.

Apmeklētāju skaita un ar to saistīto datu sniegšanas process ir brīvprātīgs, bet ļoti vēlams pasākums. Tas tiek īstenots katru gadu un ilgtermiņā, lai varētu novērtēt arī globālās tendences un to kopsakarības.

5. Terminu skaidrojumi

Monitorings	Šī dokumenta kontekstā: Sistemātiski un regulāri tūrisma nozarē iesaistīto resursu stāvokļa novērojumi (gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi), kas nepieciešami ar tūrismu, dabas resursu aizsardzību un teritorijas apsaimniekošanu saistītu pasākumu efektīvākai plānošanai un īstenošanai ilgtermiņā.
Parauglaukums	Ar konkrētām robežām dabā iezīmēta relatīvi neliela teritorija (kvadrants), kurā ilgtermiņā tiek sekots līdzī daudzādām izmaiņām (sugu, ģeoloģiskām, citām), kuru cēlonis var būt cilvēks, dabiski procesi, abi iepriekš minētie faktori u.c.
Tūrisma ietekme	Tūrisma attīstības ietekmē radušās izmaiņas tūrisma vietas dabas, kultūras, sociālajā un ekonomiskajā vidē. Izmaiņas var būt kā negatīvas, tā arī pozitīvas.
Vides kapacitāte	Vides fiziskā ietilpība. Ar to tiek saprasta dabas (arī kultūrvides) spēja reaģēt un dažāda veida ietekmēm, nemazinot savu sākotnējo vērtību, īpašības un kvalitātes.

6. Izmantotie avoti:

1. <http://biodiv.lvgma.gov.lv/fol302307>
2. <http://biodiv.lvgma.gov.lv/fol302307/fol818778>
3. <http://www.biosfera.lv/lv/node/293>
4. http://www.ldf.lv/pub/?doc_id=28334
5. <http://www.liis.lv/gpt/monitor.htm>
6. <http://www.lva.gov.lv/monitor/monitorings.htm>
7. „Visitor monitoring in nature areas”, Swedish Environmental Protection Agency, 2007 gads.
8. Akadēmisko terminu datubāze AkadTerm: <http://termini.lza.lv/akadterm/>

Pielikums

Pielikumā vizualizēti un īsti aprakstīti konkrēti piemēri, kādā veidā dažādas monitoringa metodes jau tiek, vai arī var tikt nākotnē pielietotas Slīteres nacionālā parka teritorijā, kā arī citās Latvijas īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un ārpus tām.

Objekta regulāri apsekojumi un vizuālais monitorings

1. attēls. Slīteres nacionālā parka administrācijas un LLTA „Lauku ceļotājs” pārstāvji 2009. g. vairakkārt apsekoja nacionālā parka nozīmīgākos tūrisma resursus – gan dabas, gan vēsturiskus objektus, fiksējot to aktuālo stāvokli.

Objekta foto monitorings

1997. g.

2006. gads

2. attēls: Ilgstoša (vairāk kā 5 - 10 gadi) fotomonitoringa piemērs uzskatāmi parāda acīmredzamas izmaiņas, kas radušās gan cilvēka, gan arī dabas procesa ietekmes rezultātā. Attēlā redzamais smilšakmens izcilnis ir relatīvi bieži apmeklēts dabas objekts Salacas dabas parka teritorijā. 2009. g. apsekojumu gaitā būs fiksēti visi nozīmīgākie Slīteres nacionālā parka dabas un kultūras tūrisma objekti, kas būs svarīgs izejmateriāls turpmākā monitoringa veikšanai. Šīs metodes problēmaspekts – ne vienmēr ir iespējams atrast fotomateriālus par konkrētiem dabas objektiem, kas būtu fotofiksēti pirms desmit un vairāk gadiem.

Parauglaukumu izveide

3. attēls. Tumšsarkanās dzeguzenes (*Epipactis atrorubens*) monitorings Ieputināto priežu takā. Parauglaukuma izmērs: $3 \times 7 \text{ m} = 21 \text{ m}^2$ un tas izveidots 07.08.2009. ar mērķi sekot līdzī retas un aizsargājamas sugas skaita izmaiņām populāras gājēju takas tuvumā. Baltie apli – dzeguzenes augšanas vietas. Parauglaukumu monitoringu vēlams īstenot apmeklētāju noslogotās vietās, kur sastopamas arī retu augu vai dzīvnieku atradnes. Šo metodi ir vērts izmantot tikai tad, ja monitoringu iespējams veikt ilgākā periodā - > 5, 10 ... gadu posmā.

Negatīvo ietekmju uzskaitē tūrisma maršrutos

4. attēls. Minētai metodei ir praktisks pielietojums, jo izejot konkrēto taku vai tūrisma maršrutu, tiek fiksētas negatīvās ietekmes (piemēram, bojāta infrastruktūra), pēc kurām būtu jāseko konkrētām rīcībām to novēršanai. Ātra un efektīva metode, ja tai seko rīcības. Bojāts laipas posms Pēterezera dabas takā.

Apmeklētāju klātienas uzskaites tūrisma objektos

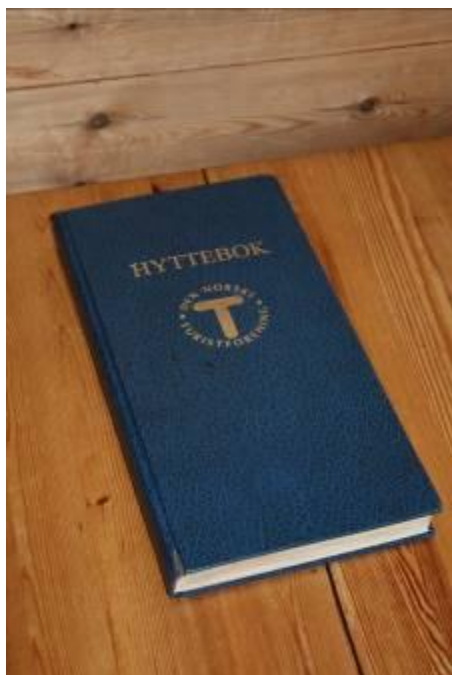
5. attēls. Minēto uzskaites veidu īsteno, piemēram, SIA Kolkašrags, kas Kolkašraga auto stāvlaukumā katru gadu dažādos griezumos fiksē šeit iebraukušo automašīnu un cilvēku skaitu. Minētie dati ir pieejami arī publiski. Apmeklētāju uzskaitē tiek veikta arī nacionālā parka tūristu mītnēs.

Apmeklētāju elektroniskā uzskaitē

6. attēls. Elektroniskās uzskaites sistēmas sagatavošanas process. Slīteres nacionālais parks ir pirmais no Latvijas nacionālajiem parkiem un viena no pirmajām teritorijām Latvijā, kurā tiks uzsākta un praktizēta apmeklētāju elektroniskā uzskaitē.

Apmeklētāju pašreģistrēšanās

7. attēls. Viesu reģistrācijas grāmata, kurā konkrētā objekta (Norvēģijas kalnu pārgājienu asociācijas tūristu mītne) apmeklētāji reģistrē nepieciešamos datus. Latvijā pašreģistrēšanās prakse nav izplatīta, izņemot atsauksmju grāmatas tūristu mītnēs un ēdināšanas uzņēmumos. Problēma: brīvdabas objektos šādas grāmatas ātri pazustu.

Anketēšana

8. attēls. LLTA „Lauku ceļotājs” izveidotā un publiski pieejamā tūristu aptaujas anketas kaste Dundagas tūrisma informācijas centrā. Šādas anketu kastes 2009. gadā tika izvietotas arī Talsu, Roja TIC un Kolkasragā. Anketas ir izplatītas arī SNP un apkārtnes naktsmītnēs, kā arī tās iespējams aizpildīt Internetā. Kopā anketā iekļauti 21 jautājums ar mērķi noskaidrot apmeklētāju viedokli par Slīteres nacionālo parku, par tajā esošajiem vai arī neesošajiem pakalpojumiem u.c. jautājumiem. Anketēšanas plānota trīs gadu garumā, lai varētu novērot tendences. Iegūtā informācija ir ļoti nozīmīgs avots tālākai tūrisma attīstības plānošanai Slīteres nacionālajā parkā.

Intervēšana

9.attēls. Apmeklētāju intervijas 10. jūlijā, piektdienā (2009) pēc izstrādātās SNP anketas Kolkasragā. Interviju veidā no plkst.10.00-18.00 tika aptaujāts 41 respondents. Intervēts tika viens cilvēks no ģimenes, kompānijas. Šādā veidā tika saņemtas kvalitatīvas atbildes uz anketas jautājumiem, kā arī vairāk kā 90% uzrunāto atbildēja uz jautājumiem.

10.attēls. Strukturēta intervija ar uzņēmēju SNP. Šīs intervijas organizētas ar mērķi noskaidrot uzņēmēju, vietējo tūrisma speciālistu viedokli par SNP un tajā esošajiem pakalpojumiem, par viņu attieksmi pret parka dabas vērtībām, kā arī, lai uzzinātu viņu nākotnes ieceres. Daži no datiem ir plānoti salīdzināt ar apmeklētāju viedokli. Ja, šīs intervijas, kā mūsu gadījumā, veic trešās personas, tad tās dod iespēju procesos iesaistīt vietējos iedzīvotājus.